

ΘΕΩΡΙΑ ΓΛΩΣΣΑΣ

Π Ε Ι Θ Ω

Η δύναμη και η ικανότητα να υποστηρίξουμε αποτελεσματικά την άποψή μας, να κάνουμε τον αναγνώστη ή τον ακροατή μας να συμφωνήσει μ' αυτήν και να την αποδεχτεί.

ΤΡΟΠΟΙ ΠΕΙΘΟΥΣ

Μνημονική απόδοση: 4 ΕΠΙΚΛΗΣΕΙΣ+ 1 ΕΠΙΘΕΣΗ

1. ΕΠΙΚΛΗΣΗ ΣΤΗ ΛΟΓΙΚΗ
2. » ΣΤΟ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ
3. » ΣΤΟ ΗΘΟΣ ΤΟΥ ΠΟΜΠΟΥ
4. » ΣΤΗΝ ΑΥΘΕΝΤΙΑ
5. ΕΠΙΘΕΣΗ ΣΤΟ ΗΘΟΣ ΤΟΥ ΑΝΤΙΠΑΛΟΥ

Α. Επίκληση στη λογική

1. Επιχειρήματα και τεκμήρια

Μέσα της πειθούς ----> **τα επιχειρήματα και τα τεκμήρια**

Επιχείρημα :

Κάθε λογικός συλλογισμός ή σειρά συλλογισμών, που παρουσιάζεται για τη στήριξη ή την ανατροπή μιας θέσεως και καταλήγει σε αιτιολογημένο συμπέρασμα. Είναι λογικές προτάσεις σε κλιμακωτή σειρά για την απόδειξη μιας θέσης, μία σειρά λογικών προτάσεων / κρίσεων με την εξής δομή:

Μία ή περισσότερες προτάσεις, **οι προκείμενες** λειτουργούν ως βάση για την αποδοχή μίας άλλης πρότασης η οποία ακολουθεί λογικά τις προκείμενες, **το συμπέρασμα**. Δηλαδή οι προτάσεις συνδέονται στενά η μία με την άλλη (σκέψεις, διαπιστώσεις, υποθέσεις) για να οδηγήσουν λογικά και αβίαστα στο

συμπέρασμα, συνήθως στην πρόταση που πρέπει να αποδειχθεί. «Στο επιχείρημα όλες μαζί οι προτάσεις και όχι η καθεμιά χωριστά συνεπάγονται το συμπέρασμα, εγγυώνται την αλήθεια του» Ε.Παπανούτσος, *Λογική*

Παράδειγμα :

Προκείμενες

Το κάπνισμα ενοχοποιείται για ασθένειες του αναπνευστικού

Ο Νίκος πάσχει ήδη από καρδιοαναπνευστικό νόσημα

Συμπέρασμα

Άρα ο Νίκος πρέπει να σταματήσει το κάπνισμα.

Τεκμήρια :

Συγκεκριμένα στοιχεία, εμπειρικά στοιχεία πραγματικών γεγονότων που δεν επιδέχονται αμφισβήτηση και χρησιμοποιούνται από τον πομπό για να υποστηρίξει τα επιχειρήματά του. Τα στοιχεία αυτά αναφέρονται σε μία ορισμένη εμπειρία: παραδείγματα, αλήθειες, γεγονότα, πορίσματα ερευνών, στατιστικά στοιχεία, γνωστά φαινόμενα, απόψεις ειδικών - αυθεντιών κτλ.

ΕΙΔΗ ΤΕΚΜΗΡΙΩΝ

ΕΙΔΗ ΤΕΚΜΗΡΙΩΝ	Παραδείγματα
Παραδείγματα	«Πολλοί φοβούνται ότι η ανάπτυξη της τεχνολογίας έχει διαστάσεις και μορφές που απειλούν τον πολιτισμό. Το προφανές παράδειγμα είναι αυτό των πυρηνικών όπλων , που μπορούν να καταστρέψουν και την ανθρωπότητα και τον πολιτισμό της».

	(Θ. Λιανός)
Γεγονότα	«Ο σεισμός του Μπαμ στο Ιράν, που έγινε ακριβώς ένα χρόνο πριν, προκάλεσε ολοκληρωτική καταστροφή».
Στατιστικά στοιχεία	«Εδώ και σαράντα χρόνια, παρά τη σημαντική αύξηση του πλούτου που παράγεται στον πλανήτη, παρατηρήθηκε έκρηξη των ανισοτήτων: το 1960, το άνοιγμα της ψαλίδας ανάμεσα στο 20% των φτωχότερων και στο 20% των πλουσιότερων ήταν 1 προς 30. Σήμερα είναι 1 προς 80 ». (από τη Le Monde diplomatique)
Αποτελέσματα ερευνών	« Σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα που δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα «Βήμα», υπάρχουν 80.000 πτυχιούχοι αυτών των ειδικοτήτων που εμπίπτουν σε μια από τις τρεις κατηγορίες που ανέφερα πιο πάνω ».
Γενικές αλήθειες	Αποτελεί κοινό τόπο ότι ζούμε στην εποχή της πληροφόρησης.
Αυθεντία	«Ο Στέφαν Βολφ, καθηγητής πολιτικής επιστήμης στο αγγλικό Πανεπιστήμιο του Μπαθ , αποκαλεί τους νέους αυτούς «Γενιά Erasmus», σύμφωνα με το πρόγραμμα φοιτητικών ανταλλαγών της Ε.Ε.».
Γνωμικά	Ό,τι λάμπει, δεν είναι χρυσός.

Τεκμήρια για προηγούμενο επιχείρημα

- στατιστικές με περιπτώσεις ασθενειών ή και θανάτων που αποδίδονται στο κάπνισμα
- μελέτες / έρευνες ινστιτούτων και ερευνητικών κέντρων σχετικά με τις επιπτώσεις του καπνίσματος

- απόψεις ειδικών (πνευμονολόγοι, ογκολόγοι, διακεκριμένοι επιστήμονες κοκ)
- παράδειγμα - περίπτωση φίλου / συγγενή με το ίδιο πρόβλημα

Συλλογισμός:

Η διαδικασία ή η μέθοδός με την οποία ο νους καταστρώνει ένα επιχείρημα.

Με βάση το είδος των προτάσεων των προκειμένων οι συλλογισμοί διακρίνονται σε:

- Κατηγορικούς
- Διαζευκτικούς
- Υποθετικούς

2. Ανάπτυξη επιχειρηματολογίας με την παραγωγική και την επαγωγική μέθοδο

Βασικά είδη συλλογισμών

<i>Παραγωγικός</i>	<i>Επαγωγικός</i>	<i>Αναλογικός</i>
Γενικό⇒ ειδικό	Ειδικό⇒ γενικό	ειδικό⇒ειδικό
Αρχίζουμε από κάτι γενικό	Αρχίζουμε από το ειδικό -	Από το ειδικό συμπεραί-
όπως μια αρχή, κανόνας,	μια ειδική θέση – διαπί-	νουμε για κάτι ειδικό
ορισμός, που έχει αποδε -	στωση και καταλήγουμε	
δειγμένα ισχύ και καταλή-	στο γενικό και αφηρημένο,	
γουμε σε ένα ειδικό συ-	στη γενική θέση – συμπε-	
μπέρασμα	ρασμα.	

Πχ. οι επιμελείς μαθητές πετυχαίνουν στις εξετάσεις.	Πχ. Η γη, η Αφροδίτη...είναι πλανήτες του ηλιακού μας συστήματος..	Πχ. Ο Κώστας που είναι άριστος μαθητής βραβεύτηκε για τις επιδόσεις του.
Ο Γιάννης είναι επιμελής μαθητής.	Αυτοί οι πλανήτες είναι ετερόφωτοι.	Η Νίκη είναι κι αυτή άριστη μαθήτρια.
Επομένως ο Γιάννης θα πετύχει στις εξετάσεις.	Άρα οι πλανήτες του ηλιακού μας συστήματος είναι ετερόφωτοι.	Επομένως και η Νίκη θα βραβευτεί για τις επιδόσεις της.

ΣΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ:

- **Παραγωγική:** αρχίζει ο συγγραφέας από την κύρια θέση / κρίση και προχωρά στα επιμέρους αποδεικτικά στοιχεία και στην αιτιολόγηση του επιχειρήματος.
- **Επαγωγική:** ο συγγραφέας από τα επιμέρους στοιχεία και τεκμήρια καταλήγει στο γενικό συμπέρασμα, την κύρια θέση / κρίση.

B. ΕΠΙΚΛΗΣΗ ΣΤΟ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ

Ο ΠΟΜΠΟΣ ΕΠΙΔΙΩΚΕΙ ΝΑ ΠΑΡΑΚΙΝΗΣΕΙ ΤΟ ΔΕΚΤΗ ΣΤΗ ΛΗΨΗ ΜΙΑΣ ΑΠΟΦΑΣΗΣ, ΣΤΗΝ ΤΕΛΕΣΗ ΜΙΑΣ ΠΡΑΞΗΣ
ΠΟΙΑ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ ΥΠΟΚΙΝΕΙ Ο ΠΟΜΠΟΣ ΣΤΟ ΔΕΚΤΗ΄

ΕΥΧΑΡΙΣΤΑ	ΔΥΣΑΡΕΣΤΑ/ΑΡΝΗΤΙΚΑ
Ευνοϊκή διάθεση	Δυσμενής διάθεση
Οικειότητα	Ψυχρότητα
Συμπάθεια	Εχθρότητα
Αποδοχή	Αντιπάθεια
Επιδοκιμασία	Απόρριψη
Εκτίμηση	Υποτίμηση
Σεβασμός	Ανυποληψία

Ασφάλεια	Ανασφάλεια
Εμπιστοσύνη	Δυσπιστία
Θαυμασμός	Απέχθεια
Συμπόνια	Μίσος
αγάπη	Φθόνος
	φόβος

ΜΕΣΑ ΠΕΙΘΟΥΣ / ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΑ ΜΕΣΑ

1. **ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ** επιλεγμένη παρουσίαση χαρακτηριστικών λεπτομερειών (πχ. Εσωτερικά- εξωτερικά γνωρίσματα ενός ανθρώπου, ενός πνευματικού ή υλικού επιτεύγματος, ενός περιβάλλοντος, ενός φαινομένου...)
2. **ΑΦΗΓΗΣΗ** η εξιστόρηση πραγματικών ή πλασματικών γεγονότων
3. **ΧΙΟΥΜΟΡ / ΕΙΡΩΝΕΙΑ** «το χιούμορ συνιστά κώδικα πανανθρώπινης και διαχρονικής επικοινωνίας»

Ο άνθρωπος αντιλαμβάνεται τα πράγματα και τη ζωή από την εύθυμη πλευρά.

ΣΚΟΠΟΣ η διαμόρφωση ευχάριστης / θετικής διάθεσης = αμεσότητα, οικειότητα αλλά και ανάλαφρο ύφος λόγου. **ΑΠΩΤΕΡΟΣ ΣΤΟΧΟΣ** τα θετικά συναισθήματα για τον πομπό (αποδοχή, συμπάθεια) αλλά και παρώθηση του δέκτη σε μια απόφαση / πράξη, την ανάλαφρη άσκηση κριτικής χωρίς αυτή να προκαλέσει αντιδράσεις.

ΜΟΡΦΕΣ ΧΙΟΥΜΟΡ:

- **ΣΑΤΙΡΑ** = άμεσος και δημόσιος χαρακτήρας για πρόσωπα και καταστάσεις
- **ΔΙΑΚΩΜΩΔΗΣΗ**
- **ΓΕΛΟΙΟΠΟΙΗΣΗ** δυσμενής χαρακτηρισμός για κάποιον που φτάνει στα όρια του γελοίου
- **ΕΙΡΩΝΕΙΑ** = έμμεσος τρόπος κοροϊδίας- αδιόρατα χλευαστικό σχόλιο, που στηρίζεται στην αντίθεση ανάμεσα στο αποδιδόμενο νόημα και το κυριολεκτικό.
- **ΣΑΡΚΑΣΜΟΣ**
- **ΧΛΕΥΑΣΜΟΣ/ ΕΜΠΑΙΓΜΟΣ**
-

4. ΕΙΚΟΠΛΑΣΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ: ύφος γλαφυρό, λόγος παραστατικός, συνυποδηλωτική χρήση της γλώσσας, αφθονία εκφραστικών μέσων – σχημάτων λόγου

Πχ. «Η ευμάρεια είναι κάτι το απύθμενο, ένα παραισθησιογόνο που προκαλεί εθισμό και για τούτο απαιτεί όλο και μεγαλύτερες δόσεις. Ζούμε κιόλας σε κοινωνικά σύνολα από τοξικομανείς της ευμάρειας»
Άγγελος Τερζάκης

Γ. ΕΠΙΚΛΗΣΗ ΣΤΟ ΗΘΟΣ ΤΟΥ ΠΟΜΠΟΥ

Η ΕΠΙΚΛΗΣΗ ΣΤΟ ΗΘΟΣ ΤΟΥ ΠΟΜΠΟΥ γίνεται όταν αυτός

=> **Επιδιώκει να κερδίσει την ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ του δέκτη με ΤΟ ΛΟΓΟ ΤΟΥ**

μπορεί να είναι αποτέλεσμα:

=> μιας αίσθησης **ΗΘΙΚΗΣ ΥΠΕΡΟΧΗΣ**

=> **ΑΝΑΣΦΑΛΕΙΑΣ**

⇒ **ΑΜΥΝΑΣ** (απέναντι σε επιθέσεις) - * **ΑΜΦΙΣΒΗΤΗΣΗ ΤΟΥ ΗΘΟΥΣ** του

=> **ΕΛΛΕΙΨΗΣ** (ΜΕΡΙΚΗΣ/ΟΛΙΚΗΣ) ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΩΝ => κτλ

• Σε κάθε περίπτωση, για να είναι **ΕΠΙΤΥΧΗΣ** αυτός ο τρόπος πειθούς πρέπει:

=> **ΝΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΕΙΤΑΙ ΜΕ ΜΕΤΡΟ** ■ υπέρβαση του μέτρου είναι δυνατό να

μετατρέψει την επίκληση στο ήθος σε **ΚΟΜΠΑΣΜΟ** και **ΕΠΑΡΣΗ**, προκαλώντας αντίθετα

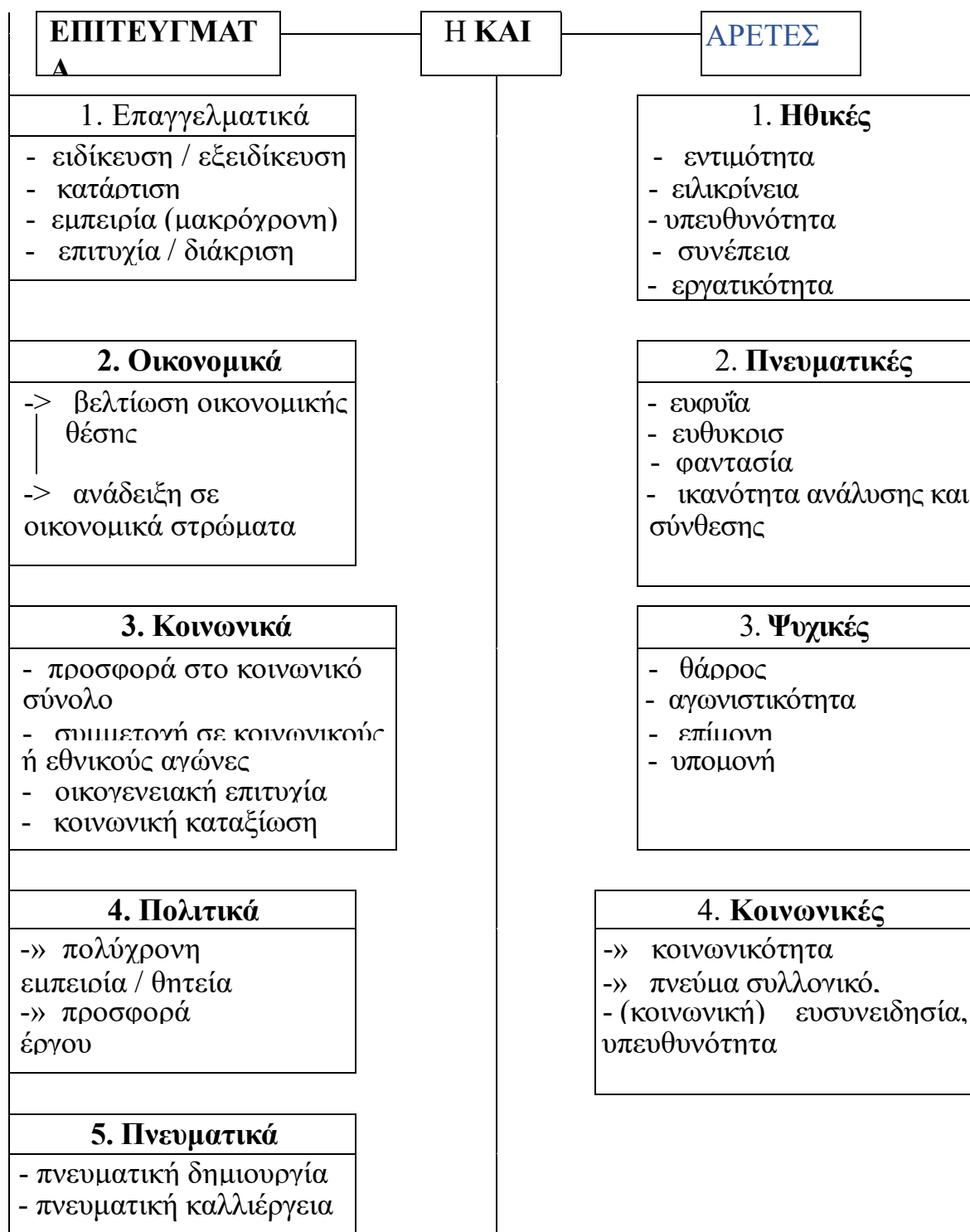
αποτελέσματα από εκείνα που επιδιώκει ο **ΠΟΜΠΟΣ** (καχυποψία, δυσπιστία, αμφισβήτηση κτλ)

=> **ΝΑ ΕΝΑΛΛΑΣΣΕΤΑΙ ΜΕ ΑΛΛΟΥΣ ΤΡΟΠΟΥΣ ΠΕΙΘΟΥΣ**

=> **ΝΑ ΕΠΙΛΕΓΟΝΤΑΙ ΟΙ ΑΡΕΤΕΣ και τα ΕΠΙΤΕΥΓΜΑΤΑ που θα βρουν ΑΠΗΧΗΣΗ στο ΔΕΚΤΗ**

ΜΕΣΑ ΠΕΙΘΟΥΣ / ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΑ ΜΕΣΑ

- Τα **ΜΕΣΑ ΠΕΙΘΟΥΣ / ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΑ ΜΕΣΑ** που χρησιμοποιεί - αναφερόμενος σ'αυτά **ΑΜΕΣΑ** ή **ΕΜΜΕΣΑ** (ΥΠΑΙΝΙΚΤΙΚΑ) - είναι:

Α. ΕΠΙΚΛΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΥΘΕΝΤΙΑ

Ο ΠΟΜΠΟΣ / ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ επικαλείται την ΑΥΘΕΝΤΙΑ όταν:

=> θέλει να **ΕΝΙΣΧΥΣΕΙ ΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ** του,

=> προσδίδοντας -> **προσθέτοντας το ΚΥΡΟΣ** της στις απόψεις του

Στον ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΛΟΓΟ, η ΑΥΘΕΝΤΙΑ χρησιμοποιείται για να καταδειχθεί ότι ο **επιστήμονας / συγγραφέας:**

=> είναι κάτοχος της **ΣΧΕΤΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ / ΕΡΓΟΓΡΑΦΙΑΣ**

=> ενημερώνεται πάνω στις **ΤΕΛΕΥΤΑΙΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ / ΕΠΙΤΕΥΞΕΙΣ** (βιβλία, δημοσιεύματα, έρευνες, πειράματα, ανακαλύψεις) της επιστήμης του)

- Η ΑΥΘΕΝΤΙΑ μπορεί να είναι:

I.-» ΦΥΣΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΟ

=> απολαμβάνει **ΓΕΝΙΚΗΣ ΑΠΟΔΟΧΗΣ- ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ**

=> περιβάλλεται με **ΙΔΙΑΙΤΕΡΟ ΣΕΒΑΣΜΟ, ΚΥΡΟΣ**

⇒ οι γνώμες του ταυτίζονται / ισοδυναμούν με **ΔΟΓΜΑΤΑ** και θεωρείται ότι περιέχουν **ΓΕΝΙΚΕΣ / ΑΔΙΑΜΦΙΣΒΗΤΗΤΕΣ κα ΑΠΟΔΕΔΕΙΓΜΕΝΕΣ ΑΛΗΘΕΙΕΣ**

II. - ΜΗ ΦΥΣΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΟ

-ένα **ΒΙΒΛΙΟ** που θεωρείται **κλασσικό** και **αξεπέραστο** στο είδος του

-ένα **ΚΕΙΜΕΝΟ** (άρθρο, δοκίμιο, μελέτη, πραγματεία, κτλ.) που αποτέλεσε **σημαντική συμβολή σ' έναν τομέα της ανθρώπινης σκέψης** (π.χ. τα δοκίμια του Μονταίν)

-ένα **ΜΕΣΟ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ** των χαρακτηρίζεται ως **αξιόπιστο ή έγκυρο, έτσι ώστε οτιδήποτε δημοσιεύει να γίνεται αυτομάτως αποδεκτό χωρίς να εξετάζεται η εγκυρότητα των** (αφού θεωρείται δεδομένη, π.χ. οι εφημερίδες «Τάιμς», «Μοντ» ή ο αγγλικός σταθμός BBC)

- ένα **ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ / ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΙΔΡΥΜΑ** που έχει κατακτήσει ένα **υψηλό επίπεδο πνευματικής ή επιστημονικής λειτουργίας σε όλες τις εκδηλώσεις του** (πχ. πανεπιστήμια όπως του Χάρβαρντ, της Οξφόρδης, της

Σορβόννης ή της Χαϊλδεβέργης, Ακαδημίες όπως η Σουηδική που απονέμει τα Νόμπελ συγκεντρώνουν τα στοιχεία αυτό:)

-ένα **ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ / ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ** το οποίο διεξάγει έρευνες και πειράματα υψηλής αξιοπιστίας, ώστε να χρησιμοποιείται ως πηγή άντλησης έγκυρων στοιχείων για τεκμηρίωση (π.χ. το ινστιτούτο Gallup στην Αμερική ή το Τεχνολογικό Ινστιτούτο της Μασσαχουσέτης)

- μια **ΘΕΩΡΙΑ** που ανέφερε επανάσταση στον τρόπο ερμηνείας των φυσικών ή κοινωνικών φαινομένων (π.χ. η φροϋδική θεωρία περί υποσυνειδήτου ή η θεωρία της σχετικότητας του Αϊνστάιν)

ΜΕΣΑ ΠΕΙΘΟΥΣ

-ΑΠΟΦΘΕΥΓΜΑΤΑ / ΡΗΣΕΙΣ

- ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ
- ΓΝΩΜΙΚΑ
- ΠΑΡΑΠΟΜΠΗ ΣΕ βιβλίο, θεωρία, πείραμα, έρευνα,...

Προσοχή:

Οι τρόποι και τα μέσα πειθούς σύμφωνα με το νέο σύστημα εξέτασης είναι:

ΤΡΟΠΟΙ ΚΑΙ ΜΕΣΑ ΠΕΙΘΟΥΣ

Επίκληση στη λογική

Μέσα πειθούς

Α. Τεκμήρια

- Παραδείγματα
- Γεγονότα
- Στατιστικά στοιχεία
- Πορίσματα ερευνών
- Αλήθειες

- Γνωμικά

B. Επιχειρήματα / συλλογισμοί

- Παραγωγικός συλλογισμός (γενικό ➔ ειδικό)
- Επαγωγικός συλλογισμός (ειδικό ➔ γενικό)
- Αναλογικός συλλογισμός (ειδικό ➔ ειδικό)

Επίκληση στο συναίσθημα του δέκτη

Μέσα πειθούς

- Περιγραφή
- Αφήγηση
- Χιούμορ / ειρωνεία
- Ποιητική γλώσσα / σχήματα λόγου/ ρητορικά ερωτήματα

Επίκληση στο ήθος του πομπού

Προβολή της εικόνας του ως έντιμου, αξιόπιστου, υπεύθυνου κλπ. με **θετικούς χαρακτηρισμούς**.

Διακρίνεται σε:

α. Επίθεση στο ήθος του αντιπάλου

Προσπάθεια ηθικής μείωσης του αντιπάλου με **αρνητικούς χαρακτηρισμούς** για το χαρακτήρα και τη συμπεριφορά του.

β. Επίκληση στην αυθεντία

Ενίσχυση των επιχειρημάτων με αναφορά σε **ρήσεις** και **απόψεις σημαντικών προσώπων**.

Το ύφος του κειμένου

ΥΦΟΣ

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

-λιτό, απλό, φυσικό, ανεπιτήδευτο: Απλό λεξιλόγιο, μικροπερίοδος λόγος, παρατακτική σύνδεση προτάσεων

-οικείο, προσωπικό, ανεπίσημο: χρήση α' ή/και β' πληθυντικού προσώπου

-εξομολογητικό: χρήση α' ενικού προσώπου

-λογοτεχνικό, γλαφυρό, ζωντανό, παραστατικό: είναι πλούσιο σε σχήματα λόγου, ποιητική-συγκινησιακή λειτουργία της γλώσσας

επίσημο, σοβαρό, τυπικό: με ειδικούς όρους, με μακροπερίοδο λόγο και με διαδοχική υπόταξη. Συχνά έχει και παθητική σύνταξη

λόγιο: με λέξεις από την καθαρεύουσα ή την αρχαία ελληνική

πομπώδες, επιτηδευμένο: με εξεζητημένο λεξιλόγιο

δραματικό: με ένταση στην περιγραφή

διδασκτικό, προτρεπτικό: Χρήση υποτακτικής και προστακτικής έγκλισης και συχνά β' ρηματικού προσώπου

επιστημονικό, απρόσωπο: με επιστημονικό και ειδικό λεξιλόγιο

ειρωνικό, καυστικό, δηκτικό

στοχαστικό, φιλοσοφικό

Αποδοκιμαστικό ή επιδοκιμαστικό: Όταν ο συντάκτης του κειμένου κατηγορεί ή επαινεί κάτι.

λαϊκό ή λαϊκότροπο: με λαϊκές λέξεις, που ανήκουν σε τοπικές διαλέκτους

Η στίξη του κειμένου

Εισαγωγικά «...»

- Σε εισαγωγικά παρατίθενται οι απόψεις που έχουν ειπωθεί από κάποιον άλλον και μεταφέρονται αυτολεξεί (σε ευθύ λόγο).
- Σε εισαγωγικά γράφεται μια λέξη - ορισμός.
- Άλλοτε κάποιες λέξεις γράφονται μέσα σε εισαγωγικά, για να εκφράσουν την ειρωνική, επικριτική διάθεση του συγγραφέα, την αμφισβήτηση ή την αποστασιοποίησή του από τα γραφόμενα. Αποτελούν μια μορφή έμμεσου σχολίου.
- Όταν παρατίθενται λέξεις - φράσεις του προφορικού λόγου.
- Όταν μια λέξη γράφεται με διαφορετική σημασία από την κυριολεκτική.
- Τονίζονται οι λέξεις και δίνεται έμφαση στο σημασιολογικό τους περιεχόμενο.
- Για να ξεχωρίσουν λέξεις, φράσεις και ρητά που δεν ανήκουν στη συνηθισμένη γλώσσα.
- Για να δηλωθεί ότι η λέξη ή οι λέξεις, που κλείνονται εντός εισαγωγικών, χρησιμοποιούνται με ειδική σημασία, έχουν ειδικό βάρος (ειδικό λεξιλόγιο).
- Τα εισαγωγικά σημειώνονται στην αρχή και στο τέλος των παραθεμάτων.
- Όταν αναφέρουμε λέξεις ή φράσεις που δεν ανήκουν στην κοινή γλώσσα ή που παίρνουν ένα ιδιαίτερο νόημα στον λόγο μας.

- Τίτλοι βιβλίων, θεατρικών έργων, ονόματα πλοίων, εφημερίδων, επιγραφές κ.λπ. τοποθετούνται μέσα σε εισαγωγικά.

Παρενθέσεις (...)

- Οι παρενθέσεις διευκρινίζουν, αποσαφηνίζουν, συμπληρώνουν, αναλύουν όσα έχει αναφέρει ο συγγραφέας. Λειτουργούν, δηλαδή, επεξηγηματικά-συμπληρωματικά, ώστε να γίνουν κατανοητά από τον δέκτη τα λεγόμενα του συγγραφέα. Με άλλα λόγια, βοηθούν να αποφευχθεί η σύγχυση του αναγνώστη και για τον λόγο αυτό η χρήση τους μερικές φορές θεωρείται επιβεβλημένη.
- Περιέχουν ένα σχόλιο που επεξηγεί ή συμπληρώνει, αλλά είναι επουσιώδες.
- Δίνουν ποικιλία στον λόγο, ο οποίος αποκτά συχνά προφορικότητα.
- Συχνά οι παρενθέσεις περιέχουν μια παραπομπή: π.χ. Εμίσεψες και μ' άφησες ένα γυαλί φαρμάκι (Δημοτικό).
- Σημειώνονται, για να συμπεριλάβουν πηγές παραθεμάτων: π.χ. Ο Όμηρος (Οδύσσεια 490) εξυμνεί τη ζωή.
- Η παρένθεση, επίσης, χρησιμεύει για να περικλείσει λέξεις ή φράσεις που μπορούν να παραλειφθούν. Αυτό συχνά το πετυχαίνουμε και με τα κόμματα. Η παρένθεση πρέπει να χρησιμοποιείται, όταν τα παρένθετα λόγια αποχωρίζονται καθαρά στο νόημα και στη διατύπωση από το υπόλοιπο κείμενο και δεν υπάρχει σ' αυτό λέξη που αναφέρεται στα λόγια μέσα στην παρένθεση.

Ερωτήσεις / ερωτηματικός λόγος (ρητορικές ερωτήσεις)

Η λειτουργία των ερωτημάτων σ' ένα κείμενο:

- Δίνουν έμφαση και προβάλλουν ιδιαίτερα αυτά που θέλει να τονίσει περισσότερο ο συγγραφέας.
- Κάνουν συμμετοχο τον δέκτη στους προβληματισμούς του συγγραφέα. Προκαλούν ανησυχία και διεγείρουν τον προβληματισμό.
- Ωθούν τον δέκτη στον εσωτερικό διάλογο, στην αυτοκριτική, στην κατανόηση των ευθυνών που του αναλογούν

- Δημιουργούν κλίμα αμεσότητας και οικειότητας, δίνουν την αίσθηση του διαλόγου για τον αναγνώστη ή τον ακροατή (θεατρικότητα).
- Εστιάζουν την προσοχή, κεντρίζουν το ενδιαφέρον του δέκτη σ' ένα συγκεκριμένο γεγονός- θέμα, γιατί λειτουργούν εμφαντικά.
- Προσδίδουν ειρωνικό τόνο στον λόγο του συγγραφέα.
- Αίρουν τη μονοτονία που επιφέρει η δεοντολογική διατύπωση, λειτουργούν ως συμπέρασμα και φανερώνουν άμεσα ή έμμεσα τη θέση του συγγραφέα.
- Κάποιες φορές ενδέχεται να υποδηλώνεται η άγνοια, η αμηχανία του συγγραφέα σχετικά με το θέμα. Πιθανόν οι προβληματισμοί που θέτει να είναι ιδιαίτερα σύνθετοι και να μην τυγχάνουν ξεκάθαρης απάντησης.
- Ειδικότερα:

Όταν τοποθετούνται στην αρχή του κειμένου:

- Προβληματίζουν τον αναγνώστη, προσελκύουν το ενδιαφέρον και την προσοχή του, κινητοποιούν τη σκέψη του. Εισάγουν κατευθείαν στο θέμα, αν είναι εύστοχα. Δίνουν αμεσότητα και ζωντάνια στον λόγο, καθώς δίνεται η αίσθηση διαλόγου (ερώτηση- απάντηση). Διευκολύνουν τον συγγραφέα να επικοινωνήσει με τον αναγνώστη.

Όταν τοποθετούνται στη μέση του κειμένου:

- Συνδέουν δύο διαφορετικές νοηματικές ενότητες ή εισάγουν ένα νέο θέμα. Εισάγουν στο θέμα μιας ενότητας.

Όταν τοποθετούνται στο τέλος του κειμένου:

- Επιτυγχάνουν και καλύτερο αποτέλεσμα, γιατί απασχολούν για περισσότερο χρόνο τον δέκτη, εφόσον είναι η τελευταία εντύπωση και εικόνα που του δημιουργείται, μιας και τα ερωτήματα αυτά συμπυκνώνουν όλες τις ιδέες του κύριου μέρους.

Θαυμαστικό (!)

- Στο τέλος της πρότασης που εκφράζει θαυμασμό, έκπληξη - ειρωνεία - απορία
- αμφισβήτηση.

- Μέσα σε παρένθεση βρίσκεται, για να δείξει απορία.
- Μέσα στα εισαγωγικά βρίσκεται, όταν ανήκει στα λόγια που περικλείονται.

Αποσιωπητικά (...)

Είναι πάντοτε τρεις (και όχι περισσότερες) τελείες.

- Δηλώνουν ατελή πρόταση. Χρησιμοποιούνται όταν αναμένεται να ξαφνιαστεί ο αναγνώστης.

Παύλα (—)

Εισάγει αλλαγή προσώπου σε διάλογο.

- Δείχνει μεγαλύτερη αντίθεση προηγούμενων και επόμενων.
- Δείχνει απότομη αλλαγή, ανακολουθία στη φράση.
- Για να υποδηλωθεί ότι η φράση έμεινε ατέλειωτη, όπως με τα αποσιωπητικά.

Άνω τελεία (•)

Χωρίζει ομάδες προτάσεων.

- Εμφανίζεται στον γραπτό λόγο, πριν από πρόταση που επεξηγεί ή έρχεται σε αντίθεση με την προηγούμενή της.

-Μετά την άνω τελεία αρχίζουμε με μικρό γράμμα.

Άνω και κάτω τελεία (:)

Χρησιμοποιείται για να εισάγει ευθύ λόγο ή κατάλογο πραγμάτων.

Έπειτα από πρόταση που αναφέρει γνωμικό ή παροιμία.

ΣΥΝΔΕΤΙΚΕΣ-ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΕΣ ΛΕΞΕΙΣ ΚΑΙ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

α) Λέξεις που δηλώνουν **χρονική σχέση**: αρχικά, μετά από αυτό, ταυτόχρονα, συγχρόνως, προηγουμένως, ύστερα, έπειτα, στη συνέχεια, αμέσως, τέλος, κατόπιν, εν τω μεταξύ, αργότερα, τώρα, πριν, ενώ, καθώς, αφότου ...

β) Λέξεις ή φράσεις που δηλώνουν **πρόσθεση, συμπλήρωση**: επιπλέον, επίσης, ακόμα, επιπρόσθετα, παράλληλα, εξάλλου, εκτός απ' αυτό, συμπληρωματικά, κοντά σ' αυτό, ας σημειωθεί ακόμη ότι, δεν πρέπει να λησμονούμε ακόμη ότι, θα αποτελούσε παράλειψη αν, αφενός ...αφετέρου, αξίζει να αναφέρουμε, επιπλέον ν' αναφερθούμε... , όχι μόνο... αλλά και..., θα αποτελούσε σοβαρή παράλειψη να μην τονίσουμε...

γ) Λέξεις ή φράσεις που δηλώνουν **αντίθεση - εναντίωση**: ωστόσο, αντίθετα, εντούτοις, παρόλο που, αντίστροφα, απεναντίας, μολαταύτα, άλλωστε, ακόμα και αν, μολονότι, παρ' όλα αυτά, σε αντίθεση μ' αυτό, δεν συμβαίνει όμως το ίδιο, και όμως, ενώ , από την άλλη πλευρά...

δ) Λέξεις ή φράσεις που εισάγουν **επεξήγηση**: με άλλα λόγια, ειδικότερα, αυτό σημαίνει ότι, δηλαδή, συγκεκριμένα, σαφέστερα, μια διευκρίνιση στο σημείο αυτό είναι απαραίτητη, για να γίνει πιο σαφές, ακριβέστερα...

ε) Λέξεις ή φράσεις που δηλώνουν **συμπέρασμα ή σχέση αιτίου - αποτελέσματος**: επομένως, συνεπώς, συμπερασματικά, άρα, επιλογικά, κατά συνέπεια, όπως προκύπτει, ανακεφαλαιώνοντας γι' αυτό το λόγο, αυτό οφείλεται σε, αυτό έχει ως αποτέλεσμα, για τους παραπάνω λόγους

στ) Λέξεις ή φράσεις που δηλώνουν **τοπική σειρά ή σχέση**: εδώ, εκεί, κοντά, μακριά, στο σημείο αυτό, μέσα έξω **η)** Λέξεις ή φράσεις που δηλώνουν **έμφαση ή βεβαιότητα**: πράγματι, ιδιαίτερα, ξεχωριστά, αξίζει να τονιστεί, ιδιαίτερα σημαντικό θεωρείται, εκείνο που προέχει, είναι αξιοπρόσεκτο ότι, προπάντων, ειδικά, περισσότερο, το κυριότερο όμως είναι, αναντίρρητα, είναι σαφές, είναι γεγονός, οπωσδήποτε, βέβαια, φυσικά, ασφαλώς ...

θ) Λέξεις ή φράσεις που δηλώνουν **διάζευξη**: ή - ή, είτε - είτε, ούτε - ούτε

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΣΥΝΤΑΞΗ:

Ενεργητική σύνταξη-διάθεση: π.χ.: «Ο Χρήστος χτύπησε τη γάτα»

Με την ενεργητική σύνταξη: Δίνεται έμφαση (εξαίρεται) στο δράστη, δηλαδή στο πρόσωπο, ζώο ή πράγμα, που προβαίνει σε μια ενέργεια («Ο Χρήστος»). Το ύφος γίνεται πιο άμεσο, προσωπικό, ζωντανό, ενώ ο λόγος, επειδή ακολουθεί τη λογική σειρά όσων μετέχουν στην ενέργεια-δράση, είναι πιο καθαρός και κατανοητός, διευκολύνοντας τις διαδικασίες πρόσληψης και κατανόησης των νοημάτων.

Παθητική σύνταξη-διάθεση: π.χ.: «Η γάτα χτυπήθηκε από τον Χρήστο»

Με την παθητική σύνταξη: Η δράση παρουσιάζεται από την οπτική γωνία του δέκτη, από την οπτική γωνία δηλαδή αυτού που δέχεται ή βιώνει την ενέργεια («Η γάτα»). Άρα, η έμφαση δίνεται στο αποτέλεσμα, δηλ. **στη ρηματική ενέργεια, στην πράξη του ρήματος**. Το ύφος γίνεται πιο απρόσωπο και τυπικό, ενώ ο λόγος αποκτά μεγαλύτερη πλοκή και γίνεται πιο σύνθετος.

Τα Ρηματικά Πρόσωπα

Το **α' ενικό πρόσωπο** δηλώνει αμεσότητα και έντονη προβολή της προσωπικής του θέσης του συγγραφέα. Το **α πληθυντικό πρόσωπο** δηλώνει την τάση του να εντάξει τον εαυτό του στο σύνολο - άρα να γίνει πειστικότερος-

Το **β' ενικό πρόσωπο - και συνήθως και πληθυντικό** - προσδίδει στο λόγο αμεσότητα, καθώς απευθύνεται προσωπικά στον αναγνώστη, παρακινεί, προβληματίζει και ευαισθητοποιεί, έτσι ώστε ο δέκτης να οδηγηθεί στη λήψη αποφάσεων.

Το **γ' πρόσωπο** κάνει, κατά κανόνα, το λόγο αντικειμενικότερο και απρόσωπο και κυριαρχεί στα αποδεικτικά δοκίμια και στα άρθρα.

Πάντως η χρήση των α και β προσώπων συχνά δείχνουν κάποια προφορικότητα αλλά και οικειότητα, στοιχεία που βοηθούν το συγγραφέα να επικοινωνήσει αποτελεσματικότερα με τον αναγνώστη.

Ρηματικές Εγκλίσεις

Η **οριστική** δηλώνει κάτι το θετικό, πραγματικό και αναμφισβήτητο. Η **υποτακτική** επιθυμία, προτροπή/αποτροπή, ήπια προσταγή, ευχή.

Η **προστακτική** δηλώνει απαίτηση, έντονη επιθυμία, έντονη προτροπή ή αποτροπή, προσταγή.

ΠΑΡΑΤΑΚΤΙΚΗ & ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

Η σύνδεση των προτάσεων σε μία περίοδο λόγου μπορεί να είναι **παρατακτική** - κύρια+κύρια πρόταση, δευτερεύουσα+δευτερεύουσα, οπότε επιτυγχάνεται με τη χρήση παρατακτικών συνδέσμων (συμπλεκτικών, διαζευκτικών ή αντιθετικών π.χ. και, αλλά, μεν...δε, από τη μία, από την άλλη). Στην παρατακτική σύνδεση προτάσεων ο συγγραφέας επιχειρεί να **ενημερώσει, να πληροφορήσει ή και να καταρτίσει** τον αναγνώστη.

Η σύνδεση προτάσεων είναι και **υποτακτική** - κύρια + δευτερεύουσα + δευτερεύουσα-. Όταν συνδέεται μια κύρια με μια δευτερεύουσα, έχουμε απλή υπόταξη, ενώ όταν υπάρχουν κύρια + δευτερεύουσα +δευτερεύουσα....., η υπόταξη ονομάζεται διαδοχική. Στην υποτακτική σύνδεση των προτάσεων επιχειρεί να **πείσει** τον αναγνώστη δομώντας επιχειρήματα)

Χαρακτηριστικά Άρθρου, επιφυλλίδας, δοκιμίου

Το άρθρο: δημοσίευμα/ δημοσιογραφικό κείμενο σε εφημερίδα ή περιοδικό:

- Συντάσσεται από δημοσιογράφο ή τακτικό ή περιστασιακό συνεργάτη (π.χ. πολιτικό, καλλιτέχνη, ακαδημαϊκό).

- Αναφέρεται σε ζητήματα της τρέχουσας επικαιρότητας (ειδικό, επικαιρικό θέμα γενικού ενδιαφέροντος).

- Το κύριο άρθρο που δημοσιεύεται στην πρώτη σελίδα, αναφέρεται στο σπουδαιότερο θέμα της ημέρας και εκφράζει τη θέση της εφημερίδας. Τα δευτερεύοντα άρθρα, που αφορούν ποικίλα θέματα, ασκούν κριτική επιδοκιμαστική ή αποδοκιμαστική σε διάφορα πρόσωπα, γεγονότα ή καταστάσεις.

- Ανήκει στην ερμηνευτική πεζογραφία. Ερμηνεύει ένα ζήτημα της τρέχουσας επικαιρότητας.

- Έχει τίτλο και είναι περιορισμένο σε έκταση.
- Είναι γραμμένο συνήθως στο τρίτο ενικό πρόσωπο.
- Το ύφος του κειμένου είναι συνήθως απλό, ώστε να γίνεται κατανοητό από το ευρύ κοινό και η γλώσσα του συνήθως είναι κυριολεκτική.

Η επιφυλλίδα: είναι τύπος δημοσιογραφικού κειμένου σε εφημερίδα ή περιοδικό:

- Συντάσσεται από πρόσωπο ειδικό πάνω στο θέμα.
- Αναφέρεται σε διάφορα θέματα (φιλολογικά, επιστημονικά, κοινωνικά, πολιτικά κ.ά.).
- Έχει μικρή έκταση, όπως το άρθρο, τίτλο και είναι γραμμένο στο τρίτο πρόσωπο..
- Δημοσιεύεται σε ορισμένη θέση της εφημερίδας και συνήθως χωρίζεται με γραμμή από την υπόλοιπη ύλη.
- Ο επιφυλλιδογράφος μπορεί να ξεκινήσει από ένα **επίκαιρο θέμα**, αλλά δεν μένει προσκολλημένος στο επίκαιρο. Προχωρά σε επιστημονικές παρατηρήσεις ή και σε σκέψεις διαχρονικού χαρακτήρα και γενικότερου ενδιαφέροντος.

ΔΟΚΙΜΙΟ

Περιεχόμενο: Ποικίλη θεματογραφία που διερευνάται μέσα από την προσωπική-υποκειμενική σκοπιά του συγγραφέα. Δεν στέκεται στο επικαιρικό και το προσωρινό, αλλά (και όταν συμβαίνει κάτι τέτοιο) ανάγεται στο **μόνιμο και το γενικό και το διαχρονικό**. Από τη λεπτομέρεια προχωρά στη γενική θεώρηση και εποπτεία.

Συγγραφέας-Πομπός: Συντάσσεται από κάποιον (διακεκριμένο) άνθρωπο των τεχνών, των γραμμάτων ή της επιστήμης, με ευρεία καλλιέργεια, βαθιά και πλούσια πείρα ζωής, ουσιαστικό προβληματισμό, διεισδυτικό πνεύμα και ικανότητα εποπτείας, καλαισθησία.

Τρόποι πειθούς: Όλοι οι τρόποι πειθούς, ανάλογα με την περίπτωση (αν είναι αποδεικτικό δοκίμιο χρησιμοποιείται επίκληση στη λογική ή στην αυθεντία. Αν είναι στοχαστικό επίκληση στο συναίσθημα.

Σκοπός: Αν είναι αποδεικτικό δοκίμιο, ο δοκιμογράφος πληροφορεί, ερμηνεύει, αποδεικνύει, μεταδίδει στο ευρύ

κοινό γνώσεις φιλτραρισμένες από την προσωπικότητά του. Αν είναι στοχαστικό το δοκίμιο, ο δοκιμογράφος στοχάζεται ελεύθερα, περιδιαβαίνει ελεύθερα πάνω σε ένα θέμα και εκφράζει τις προσωπικές του παρατηρήσεις, εκτιμήσεις και προβληματισμούς, που τα αντλεί από τη γενική πείρα της ζωής του, τις γνώσεις, τις σκέψεις και τη φαντασία του.

Δομή του δοκιμίου: Στο αποδεικτικό δοκίμιο έχουμε αυστηρή, λογική οργάνωση-διάρθρωση και διευθέτηση των ιδεών. Τριμερή δομή: α. Πρόλογος (θέμα, θέση) - β. Κύριο θέμα (επιχειρηματολογία - αποδεικτικό υλικό) και γ. Επίλογος (συγκεφαλαίωση-συμπέρασμα). Στο στοχαστικό δοκίμιο έχουμε χαλαρή δομή, ελεύθερη περιήγηση στον χώρο των ιδεών και συνειρμικές συνδέσεις λέξεων και εννοιών. Πάντοτε, όμως, υπάρχει ένα σταθερό θεματικό κέντρο γύρω από το οποίο περιστρέφονται όλες οι επιμέρους ιδέες.

Γλώσσα του δοκιμίου: Υπάρχει λεξιλογικός πλούτος, λόγια στοιχεία, λυρικές λέξεις, αλλά και υποτακτική σύνδεση προτάσεων που δηλώνουν την παιδεία και τη στοχαστικότητα του συγγραφέα. Σε αρκετές περιπτώσεις εμφανίζονται στο δοκίμιο διάσπαρτα στοιχεία του καθημερινού προφορικού λόγου, χρήση πρώτου και δεύτερου προσώπου, που φανερώνουν τη διάθεση του συγγραφέα να επικοινωνήσει με τους αναγνώστες του, να εξομολογηθεί κάτι και να αναδείξει τις προσωπικές του ιδέες.

Ύφος: Το ύφος είναι απολύτως προσωπικό, έχει τη σφραγίδα του δοκιμογράφου, επειδή είναι προϊόν προσωπικής πνευματικής και αισθητικής ωριμότητας. Άλλοτε είναι επίσημο, σοβαρό, αυστηρό, επιστημονικό (αποδεικτικό δοκίμιο). Άλλοτε: οικείο, άμεσο, γλαφυρό, ελεύθερο, λογοτεχνικό, ποιητικό, συναισθηματικά φορτισμένο. (στοχαστικό δοκίμιο)

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Να βρείτε σε ποιο είδος κειμενικού λόγου εντάσσονται τα παρακάτω αποσπάσματα και να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.

-Με τον αποχαιρετισμό της Ανδρομάχης εκφράζεται κάθε νεαρή μητέρα, κάθε έθνος και κάθε φυλής, που κινά με το παιδί στην αγκαλιά να κατευοδώσει τον άντρα που φεύγει για έναν σημερινό πόλεμο. Και το γαλάζιο Αιγαίο, χορτάτο από φως, γεμίζει από το «ανήριθμον γέλασμα» του ποιητή, που πρωτοείδε την ελληνική θάλασσα να χαμογελά. Από τότε όλοι βλέπουμε το αμέτρητο χαμόγελο του Αιγαίου. Μπροστά στον Ερμή της Ολυμπίας όλοι οι χριστιανοί, οι μουσουλμάνοι, οι βουδιστές, γινόμαστε ειδωλολάτρες.-

-Η τέχνη δεν μπορεί να επιδιώκει τη θεραπεία καμιάς άλλης αξίας, παρά της αξίας του ωραίου. Όπου το ωραίο παύει να είναι ο σκοπός και γίνεται μέσο προς σκοπόν, εκεί παύει να υπάρχει τέχνη· ή πάντως εκχυδαΐζεται. Αν τώρα, θεραπεύοντας την αξία του ωραίου, τύχει να φωτίσει και άλλες αξίες, θρησκευτικές, ηθικές, πολιτικές, αυτό δεν τη μειώνει, αλλά και δεν την κάνει αξιότερη. Η αξία της θα κριθεί αποκλειστικά από τον τρόπο της θεραπείας του ωραίου...

-Καλοκαίρι του 1995, πάνω στον Σκίνακα, την κορυφή του Ψηλορείτη που έχει υψόμετρο 1.760 μέτρα. Τόπος γυμνός και της πέτρας. Καθώς η Ελλάδα, η επίσημη Ελλάδα, πέρα μακριά διαπληκτίζεται περί το μηδέν και αυτοαναλώνεται, ενώ τα θαύματα δεν έρχονται και οι πυρκαγιές σιμώνουν από παντού, σε τούτη την κορυφή του Ψηλορείτη η άλλη Ελλάδα έστησε ένα δείγμα λαμπρό και δύσκολο: το αστεροσκοπείο του Σκίνακα, αποτέλεσμα της συνεργασίας του Πανεπιστημίου Κρήτης, του ΙΤΕ και του Ινστιτούτου Max Planck του Μονάχου. Με την ψηφιακή του κάμερα που μπορεί να ανιχνεύει την ύπαρξη και ενός μόνο φωτονίου, απρόσιτα στην όρασή μας κομμάτια του Σύμπαντος είναι υποψήφια για ψηφιακή φωτογράφιση. Η ανάλυση και η επεξεργασία των δεδομένων θα γίνεται σε απευθείας σύνδεση με το υπολογιστικό κέντρο του Πανεπιστημίου, κοντά στην Κνωσό. Είναι το σύγχρονο μονοπάτι που συνδέει τα «θεϊκά» με τα εγκόσμια. Είναι αυτή η άλλη Ελλάδα που εκδηλώνεται ή αγωνιά, ενώ πέρα μακριά η χώρα άδει τα ίδια πάντα τραγούδια, τα χωρίς περιεχόμενο ή μέλλον.

-Στην καρδιά του Σκορπιού βρίσκεται ο Αντάρης. Ένας τεράστιος αστέρας, κοκκινωπός στη λάμψη. Έχει τριακόσιες φορές τη διάμετρο του Ήλιου και είναι κάπου δυο χιλιάδες φορές λαμπρότερός του. Από μας απέχει στα πεντακόσια έτη φωτός. Το κοκκινωπό δηλαδή φως, ξεκίνησε από τον Αντάρη όταν η Βυζαντινή Αυτοκρατορία απερχόταν από το ιστορικό προσκήνιο. Κυριολεκτικά

και αστρονομικά ο Αντάρης είναι ένας ερυθρός γίγαντας. Αστέρας, δηλαδή, στο τελευταίο στάδιο της εξελίξεώς του, στο τέλος μιας ζωής πολυτάραχης.

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΘΕΩΡΙΑ

ΚΕΙΜΕΝΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ

1. Τι είναι οι κειμενικοί δείκτες;

Είναι όλοι εκείνοι **οι εκφραστικοί τρόποι** που χρησιμοποιεί ένας πεζογράφος ή ένας ποιητής στο κείμενό του για να δώσει **μορφή** στο περιεχόμενο.

Στις εκφωνήσεις **οι κειμενικοί δείκτες** μπορεί να ορίζονται **εναλλακτικά** ως:

-αναφορές στο κείμενο

-στοιχεία του κειμένου

-εκφραστικά μέσα

-γλωσσικές/επιλογές

Ακόμη και το ρήμα **τεκμηριώστε/ να τεκμηριώσετε** ή η φράση **ερμηνευτικό σχόλιο** παραπέμπουν στους κειμενικούς δείκτες.

Είδη κειμενικών δεικτών στη λογοτεχνία:

-Σύνδεση προτάσεων (παρατακτική, υποτακτική σύνδεση, ασύνδετο σχήμα)

-Μικροπερίοδος ή Μακροπερίοδος λόγος

-Οι εγκλίσεις ρημάτων και οι ερωτήσεις εκφράζουν τη στάση, τον σκοπό, τη θέση κάποιου απέναντι σε ένα θέμα.

-Τα σημεία στίξης

-Το είδος σύνταξης (ενεργητική ή παθητική)

-Τα ρηματικά πρόσωπα

-Τα σχήματα λόγου (επαναλήψεις, αντιθέσεις, μεταφορές, προσωποποιήσεις, εικόνες, υπερβολές, κ.ο.κ.)

-Οι αφηγηματικές τεχνικές, όπως για παράδειγμα οι αφηγηματικοί τρόποι (διήγηση, μίμηση, περιγραφή, εσωτερικός μονόλογος), τα είδη του αφηγητή (πρωτοπρόσωπος, τριτοπρόσωπος), η οπτική γωνία (εσωτερική, μηδενική εστίαση), ο χρόνος της αφήγησης κ.λ.π.

2. Συγκείμενο

Είναι τα ιστορικά, κοινωνικά και βιογραφικά/ ιδεολογικά δεδομένα του λογοτεχνικού έργου. Τα στοιχεία του πραγματικού κόσμου, που αναπαριστώνται στα λογοτεχνικά κείμενα αποτελούν το συγκείμενό τους και συμβάλλουν στην ερμηνεία των κειμένων. Τέτοια στοιχεία είναι, μεταξύ άλλων, ο χρόνος & ο χώρος (πού και πότε εκτυλίσσεται αυτό που διαβάζουμε), οι ιστορικές, κοινωνικές, πολιτικές (άγραφο ή γραπτό δίκαιο) και οικονομικές συνθήκες του χρόνου συγγραφής, ο πολιτισμός, η κουλτούρα και η θρησκεία, οι διαδεδομένες αντιλήψεις, οι παραδόσεις και τα ήθη της εποχής του κειμένου. Αποτελούν βοηθητικά στοιχεία, για να καταλάβει ο αναγνώστης/ η αναγνώστρια ότι αυτό που διαβάζει αποτελεί μια μικρή φέτα ζωής του πραγματικού κόσμου, όπως αυτός παρουσιάζεται στο κείμενο μέσα από τη ματιά του/της συγγραφέα και από τις γλωσσικές του επιλογές.

ΣΧΗΜΑΤΑ ΛΟΓΟΥ-ΜΕΤΡΟ

Σχήμα λόγου	Λειτουργικός ρόλος
Κύκλος / Κυκλικό σχήμα	Κατά το σχήμα του κύκλου ένα ολόκληρο αφήγημα ή ποίημα αρχίζει και τελειώνει με την ίδια φράση. Σε αυτή την περίπτωση μιλάμε για κυκλική δομή του αφηγήματος ή του ποιήματος. Με το σχήμα κύκλος - υπογραμμίζεται η αίσθηση ότι ολοκληρώθηκε μια ενότητα ή και ολόκληρο το έργο - δίνεται έμφαση στη σημασία της λέξης ή του νοήματος που επαναλαμβάνεται
Αποσιώπηση	Κατά την αποσιώπηση παραλείπουμε μια λέξη ή συνήθως μια ολόκληρη φράση από φόβο, οργή, αγανάκτηση, ντροπή κτλ. Η αποσιώπηση: φανερώνει ζωννή συγκίνηση από την πλευρά του συγγραφέα αποβλέπει στον προβληματισμό του αναγνώστη συμβάλλει στην κινητοποίηση της φαντασίας (για ό,τι εννοείται-αποσιωπείται) προκαλεί τη δημιουργία ζωννών εντυπώσεων
Επανάληψη	Σε ένα κείμενο μπορούμε να εντοπίσουμε λέξεις ή φράσεις που επανέρχονται αυτούσιες ή ελαφρά παραλλαγμένες. Με την επανάληψη - δίνεται έμφαση σε μια έννοια ή κατάσταση - αποτελεί στοιχείο συνοχής και συνεκτικότητας (κυρίως στα ποιήματα)
Μεταφορά	Στη λογοτεχνία, μια λέξη μπορεί να χρησιμοποιείται κυριολεκτικά ή μεταφορικά, δηλαδή η σημασία της διευρύνεται και μεταφέρεται σε μια άλλη έννοια. Η μεταφορά μοιάζει με την παρομοίωση, απουσιάζει όμως το «σαν» ή το «όπως». Η μεταφορική χρήση των λέξεων - προσδίδει αμεσότητα, ζωννάνια και παραστατικότητα σε ένα κείμενο - ελκύει περισσότερο το ενδιαφέρον του αναγνώστη και κινητοποιεί τη φαντασία του - προκαλεί συναισθήματα στον αναγνώστη. «Η γλώσσα αφήνει τον πεζό βηματισμό της και πιάνει τον ποιητικό χορό της συγκίνησης» είπε χαρακτηριστικά ο Valery.
Παρομοίωση	Είναι ο παραλληλισμός ή η σύγκριση δύο προσώπων, πραγμάτων ή αφηρημένων εννοιών, που γίνεται για να φωτιστεί η σημασία του πρώτου συγκρινόμενου στοιχείου μέσω της αντιπαραβολής του με κάτι πιο συγκεκριμένο και σαφές. Η παρομοίωση

	▪ χρησιμοποιείται για να γίνουν κατανοητές και να προβληθούν / να τονιστούν οι βαθύτερες σχέσεις μεταξύ πραγμάτων ή καταστάσεων ▪ καθιστά το λόγο αισθητικά αμεσότερο και ελκυστικότερο ▪ κινητοποιεί τη φαντασία του αναγνώστη
Προσωποποίηση	Η προσωποποίηση ▪ χαρίζει ζωντάνια και κίνηση σε άψυχα αντικείμενα ή αφηρημένες έννοιες ▪ κάνει το λόγο ζωντανό, παραστατικό και πρωτότυπο ▪ κινητοποιεί τη φαντασία του αναγνώστη
Υπερβολή	Με την υπερβολή μεγεθύνεται μια κατάσταση ή μεγαλοποιείται ένα συναίσθημα, ώστε να φαίνεται ότι ξεφεύγει από την πραγματικότητα και τους νόμους της λογικής. Στόχος της υπερβολής είναι ▪ να προβληθεί εντονότερα μια κατάσταση ▪ να αποκτήσει έμφαση και ζωντάνια το κείμενο ▪ να δημιουργηθούν ισχυρές εντυπώσεις
Εικόνες	Οι εικόνες μπορεί να είναι οπτικές, ακουστικές, οσφρητικές, ρεαλιστικές ή εξωπραγματικές. Με τις εικόνες: ▪ προσδίδεται πλούτος, βάθος και δύναμη στο λόγο ▪ προσδίδεται ζωντάνια και παραστατικότητα ▪ κινητοποιείται η φαντασία του αναγνώστη
Αντίθεση	Με την αντίθεση συσχετίζονται ή συνδυάζονται δύο έννοιες, πράγματα ή καταστάσεις ανόμοιες, με στόχο την έκφραση ζωηρών συναισθημάτων. Η αντίθεση είναι ένα αριστοτεχνικό μέσο για την αντιπαραβολή δύο λέξεων ή φαινομένων, τα οποία μέσα από την αντιδιαστολή τους φωτίζουν τις αντίπαλες δυνάμεις που συχνά συνυφαίνονται και εναρμονίζονται στην ανθρώπινη ζωή. με την αντίθεση ο συγγραφέας κάνει αισθητές τις ακραίες και δραματικές καταστάσεις που διέπουν την ανθρώπινη ύπαρξη
Ειρωνεία	Η ειρωνεία ως σχήμα λόγου είναι η συνειδητή χρήση μιας διφορούμενης γλώσσας από τον ομιλητή, όταν δηλαδή ο αφηγητής εννοεί κάτι διαφορετικό από αυτό που εκφράζουν οι λέξεις. Η έννοια της ειρωνείας χρησιμοποιείται συχνά με κάποια σημασιολογική κλιμάκωση: ▪ χαριεντισμός, αστεϊσμός, προσδίδει συχνά μια κωμική νότα στο λόγο

	▪ ειρωνεία, σαρκασμός, χλευασμός: αποκαλύπτει την απογοήτευση και την αγανάκτηση ενός ανθρώπου για μια συγκεκριμένη πραγματικότητα. Με τον όρο «ειρωνεία» μπορεί να εννοείται και η τραγική ειρωνεία, όταν ο ήρωας αγνοεί μια πραγματικότητα ή μια αλήθεια που γνωρίζουν οι αναγνώστες.
+ ασύνδετο σχήμα, πολυσύνδετο σχήμα, οξύμωρο σχήμα	

Ασκήσεις

Να βρείτε τρεις κειμενικούς δείκτες που αποτυπώνεται το κοινωνικό, πολιτικό & καλλιτεχνικό συγκείμενο του ποιήματος

Μίλτος Σαχτούρης - Ο στρατιώτης ποιητής

Το Ποίημα Ανήκει στη συλλογή Τα φάσματα ή η χαρά στον άλλο δρόμο (1958) κι εκφράζει το αισθήματα της φρίκης και του φόβου, που κυριαρχούν στην ποίηση του Σαχτούρη και δίνουν μια ζωντανή εικόνα της εποχής του.

Δεν έχω γράψει ποιήματα μέσα σε κρότους
μέσα σε κρότους
κύλησε η ζωή μου

Τη μιαν ημέρα έτρεμα
την άλλην ανατρίχιαζα
μέσα στο φόβο
μέσα στο φόβο (το κλίμα φόβου στην εποχή του πολέμου)
πέρασε η ζωή μου

Δεν έχω γράψει ποιήματα

δεν έχω γράψει ποιήματα (η λογοτεχνική παραγωγή είναι περιορισμένης θεματικής στον πόλεμο)

μόνο σταυρούς (στον πόλεμο υπάρχουν απώλειες ζωών)

σε μνήματα

καρφώνω

Ερμηνευτικό Σχόλιο

Για να δώσουμε το ερμηνευτικό σχόλιο του λογοτεχνικού προβαίνουμε στις εξής ενέργειες:

1. Διαβάζουμε αρκετές φορές το απόσπασμα προσπαθώντας να εντοπίσουμε το κεντρικό θέμα, ιδέα του.
2. Αναλύουμε αυτήν την κεντρική ιδέα και σχολιάζουμε μέσω κατάλληλων (τριών τουλάχιστον) κειμενικών δεικτών, οι οποίοι θα το αναδεικνύουν.
3. Κάνουμε και κειμενικές αναφορές (δηλαδή αυτούσια καταγραφή αποσπασμάτων εφόσον πρόκειται για πεζογράφημα), (**σημειωτέον οι κειμενικές αναφορές δεν συμπεριλαμβάνονται στο όριο λέξεων.**)
4. Στη συνέχεια λέμε την προσωπική μας άποψη (περιεκτικά) είτε ζητείται, είτε όχι. Για παράδειγμα στο ποίημα του Μίλτου Σαχτούρη για το συγκείμενο, θα μπορούσαμε να πούμε ότι το κεντρικό θέμα/ ιδέα του κειμένου είναι η αδυναμία του καλλιτέχνη να παράγει πολυπρισματικό έργο σε συνθήκες πολέμου και η επικράτηση του απαισιόδοξου κλίματος στην τέχνη, λόγω της απώλειας ανθρώπινων ζωών. Η προσωπική μας άποψη ωστόσο μπορεί να είναι ότι σε περίοδο πολέμου βγαίνουν εξαιρετικά έργα τέχνης, που αναδεικνύουν τον αγώνα των ανθρώπων για ελευθερία και δικαιώματα.
5. Προσέχουμε, όταν γράφουμε, τη δομή (συνοχή, αλληλουχία και συνεκτικότητα των νοημάτων), καθώς και την έκφρασή μας & δεν υπερβαίνουμε το δοθέν όριο λέξεων.